

חשיבות הדיבור בעברית – Hebrew: Not Just Another Language

1. ירושלמי שבת א, ג
כל מי שהוא קבוע בארץ ישראל, ואוכל חוליו בטהרה, ומדבר בלשון הקודש... מובטח לו שהוא מחיי העולם הבא.

2. שלחן ערוך ורמ"א, אורח חיים שז, טז
מליצות ומשלים של שיחת חולין ודברי חשק, כגון ספר עמנואל, וכן ספרי מלחמות, אסור לקרות בהם בשבת; ואף בחול אסור משום מושב לצים... הגה: ונראה לדקדק הא דאסור לקרות בשיחת חולין וספורי מלחמות, היינו דוקא אם כתובים בלשון לע"ז, אבל בלשון הקודש, שרי. (וכנ"ל מלשון שכתבו התוספות פרק כל כתבי, וכן נהגו להקל בזה).

3. משנה ברורה שם, ס"ק סג
אבל בלשון הקודש וכו' - דהלשון בעצמו יש בו קדושה ולומד ממנו ד"ת.
4. פרי מגדים, משבצות זהב, יג
אבל עיי' ט"ז החמיר בלה"ק ג"כ אסור... ומיהו בחול כשכתובים בלה"ק דעת הב"ח דלא הוה מושב לצים.

5. שולחן ערוך ורמ"א, יורה דעה סימן רלז, ו
אם נטל בידו כתב אשורית, אפילו אינו רק חכמה חיצונית או אל"ף בי"ת שאין בו רק אותיות, אם נשבע בהן והן בידו, הוי שבועה (סברת הב"י)... וה"ה אם לא אחזן בידו, והיו מונחים לפניו, ואמר: במה שכתוב בהן.

6. ויקרא רבה (וילנא) פרשה לב - רב הונא אמר בשם בר קפרא בשביל ד' דברים נגאלו ישראל ממצרים שלא שנו את שמם ואת לשונם ולא אמרו לשון הרע ולא נמצא ביניהן אחד מהן פרוץ בערוה (הגרסה בפסיקתא זוטרתי: "שלא חילפו שמלותם"). לא שנו את שמן: ראובן ושמעון נחתין ראובן ושמעון סלקין, לא היו קורין ליהודה רופא ולא לראובן לוליאני ולא ליוסף לסטיס ולא לבנימין אלכסנדר. לא שנו את לשונם: להלן כתיב (בראשית יד) ויבא הפליט ויגד לאברם העברי וכאן (שמות ג) ויאמרו א-להי העברים נקרא עלינו וכתוב (בראשית מה) כי פי המדבר אליכם בלשון הקודש. ולא אמרו לשון הרע שנאמר (שמות יא) דבר נא באזני העם אתה מוצא שהיה הדבר מופקד אצלן כל י"ב חדש ולא הלשין אחד על חברו. ולא נמצא אחד מהם פרוץ בערוה: תדע לך שהיה כן אחת היתה ופרסמה הכתוב שנא' (ויקרא כד) ושם אמו שלומית בת דברי למטה דן.

7. נחמיה יג, כד - ובניהם חצי מדבר אשדודית ואינם מכירים לדבר יהודית וכלשון עם ועם.

8. תלמוד ירושלמי, מסכת שבת פרק א, ד
דתני ר"ש בן יוחי בו ביום גזרו על פיתן ועל גבינתן ועל יינן... ועל לשונן...

9. שו"ת חתם סופר חלק ד (אבן העזר ב) סימן יא
שוב תמהתי על חכמים שכמותם היות שבהרשאה נכתב פעסט דמתקריא פעשט ולא הוזכר שם לאטיין פעסטה... ועל עצמי איניני מכיר מה לכם לחתום עצמכם אפי' בשטרי הדיוטות או בהכשרים בשם לטין אשר לא שערו אבותינו ורבני' קדמוני'... ולדעתי גם הקדמוני' היו בקיאי' ללועזי' בלע"ז אך בכוונה שבשו הלשונות מפני גזירת י"ח דבר שבירושלמי פ"ק דשבת (דפוס וויען דף ו ע"א) ועל לשונם יע"ש ואין להאריך בזה בעו"ה.

10. תהלים קיד, א - בצאת ישראל ממצרים בית יעקב מעם לועז.

11. ספרי, דברים יא, יט
יולמדתם אותם את בניכם לדבר בס', מכאן אמרו: כשתינוק מתחיל לדבר, אביו מדבר עמו לשון הקודש (לשון רש"י: מסיח עמו בלה"ק) ומלמדו תורה. ואם אין מדבר עמו לשון הקודש, ואינו מלמדו

תורה, ראוי לו כאילו קוברו, שנאמר: "ולמדתם אותם את בניכם לדבר בם [...] למען ירבו ימיכם וימי בניכם" – אם למדתם אותם את בניכם, ירבו ימיכם וימי בניכם; ואם לאו, יקצרו ימיכם וכו'.

12. הרמב"ם, פירוש המשניות, מסכת אבות פרק ב

אחר כך אמר שראוי להזהר במצוה שייחשב בה שהיא קלה, כגון שמחת הרגל ולמידת לה"ק, ובמצוה שהתבארה חומרתה, כמו מילה וציצית ושחיטת פסח. ושם סיבת זה, שאין אתה יודע מתן שכרן.

13. הר"מ פיינשטיין, אגרות משה, אבן העזר ג, סוף סימן לה

ומצד עצם הדבר שמשנים את שמותיהם לשמות נכרים, ודאי הוא דבר **מגונה מאוד**, מאחר שחז"ל שיבחו זה וחשבו זה מהדברים שבשבילים נגאלו ממצרים, אבל איסור ממש לא מצינו בזה... שאף שהוא **מצוה לדבר בלשון הקודש**, כדאיתא בספרי ס"פ עקב, והובא ברש"י בפי' החומש שם על הפסוק "לדבר בם", מכל מקום אינו איסור, דהא כל ישראל מדברים בלשון חול של האומות מזמן שגלינו בחטאינו בין האומות. ואף גדולי תורה וחסידים עולם לא דברו בלשון הקודש... וכן אפשר הוא גם ב"לא שינו את שמותן".

14. הר"ב הלוי עפשטיין, תורה תמימה, דברים פרק יא הערה נב

וטעם הדיוק מלשון לדבר בם נראה משום דלפי הפשט היה צ"ל והגית בם, ולכן דריש **דגם הדבור עצמו מצוה**, והיינו הדבור בלה"ק... וכבר כתבנו מאמר מיוחד בחיוב ומעלת למוד לה"ק, קראנוהו בשם שפה לנאמנים (ווארשוי תרנ"ג) והרחבנו שם הדבור בכל הנוגע לענין זה, ובנוגע לדרשה שלפנינו הערנו שם פליאה על הפוסקים שהשמיטו הא דספרי ותוספתא בחיוב למוד לה"ק, ותמהנו ביותר על הרמב"ם שקשה לומר שחשב זה לאסמכתא בעלמא, שהרי הוא עצמו כתב בפי' המשנה פ"ב מ"א דאבות על מ"ש שם והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה, וז"ל מצוה קלה מצוה שייחשב בה שהיא קלה כשמחת הרגל ולמוד לשון הקודש כמצוה שהתבאר לך חומרתה, מילה ופסח, עכ"ל. מבואר מדבריו שרק האנשים ההמונים מחשבים מצות למוד לה"ק למצוה קלה, אבל באמת היא מצוה כשאר המצות החמורות, והרי כלל אותה יחד עם מצות שמחת הרגל שהיא מ"ע גמורה מה"ת, והזהיר התנא עליה כמו על מילה ופסח. ואפילו אי נימא דאסמכתא היא מ"מ מי גרעא מהדרשה ודברת בם כל השח שיחת חולין עובר בעשה שנאמר ודברת בם ולא בדברים בטלים (יומא כ"ב ב') וקבעוה הפוסקים להלכה, ומכש"כ דבר זה שחז"ל דברו אימים בו כמבואר לפנינו בספרי, ולכן הדבר תמוה מאוד שהשמיטו זה. ואולי ס"ל דאין מצוה זו **נוהגת רק בא"י** ובעת שישראל שרויין על אדמתן משא"כ בגלותינו שהוא דבר שא"א לרוב הצבור לעמוד בו מכמה טעמים, אכן עם כ"ז עדיין לא הונח לנו השמטת זכרון כל עיקר זה.

15. הר"י אייבשיץ, יערות דבש, דרוש א', עמ' טז במהדורת ירושלים, תשמ"ח

לשון הקודש הוא עץ חיים, ממקום קודש יבוא, והוא הלשון המיוחד לארץ ישראל, לשון קודש – ארץ קודש, והוא לשון עברי".

16. השל"ה, שבת דף רה

מעלת לשון הקודש היא כמעלת ארץ ישראל... וארץ ישראל במעלתה – היא סוד לשון הקודש.

17. רמב"ן שמות פרק ל, יג

והרב (הרמב"ם) אמר במורה הנבוכים (ג, ח) אל תחשוב שנקרא לשוננו לשון הקדש לגאותינו או לטעותינו, אבל הוא בדין, כי זה הלשון קדוש לא ימצאו בו שמות לאבר הבעילה בזכר או בנקבה, ולא לטפה ולשתן ולצואה רק בכנוי... והנה אין צורך לטעם הזה, כי הדבר ברור שהלשון **קדש קדשים** הוא כמו שפירשתי... ואם מפני טעמו של הרב, היו קורים לו "**לשון נקיה**", כענין ששנינו (סנהדרין סח ב)... שדברו חכמים בלשון נקיה, ואמרו כי אם הלחם אשר הוא אוכל לשון נקי (ב"ר פו ז), וכן במקומות רבים.

18. הראי"ה קוק, אורות ישראל, ז, י-יב

מתגלה האידיאה הכללית של האומה דווקא בכל פרטי אוצרותיה, באמונתה, בחכמתה, **בשפתה**, בארצה... השפה מתוך שהיא נובעת מרוח האומה, פועלת היא להטביע יפה את חותם האומה... שהענפים מגבירים הם בהתגדלם את כח שרשם וגזעם.

כל לשון נובע מהשקפה מיוחדת על המציאות. השקפה של קודש על המציאות כולה (אף על החול, א.ש.), היא ההשקפה הישראלית, וזאת ההשקפה המיוחדת חוללה את הלשון העברית, שהיא באמת השפה הקדושה... הריחוק מההשקפה הקדושה נוטל את זיו השפה... הטעמים הפרטיים על קדושת השפה מתקבלים הם, אבל כולם אינם כי אם צירופים אל הכלל, שהוא תכונת השקפת עולמה בכללה.

19. ריה"ל, ספר הכוזרי ד, כה

והנה מחשבת האדם וכתבו ודבורו הם רק סמלים המורים על דבר לא עצם הדבר ואלו מחשבת הא-לוה ודבורו וכן כתבו **הם הדבר עצמו**... אולם הלשונות והכתבים יש לאחדים מהם יתרון על חבריהם... אך הלשון הא-לוהית לשון אשר הא-לוה בראה ולמדה לאדם ושמה על לשונו ובלבו היא **בלא ספק השלמה בלשונות** שכנוייה מתאימים ביותר לכל הדברים אשר עליהם יורו כמו שאמר הכתוב (בר' ב, יט) "וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה הוא שמו". רצונו לומר ראוי הוא שם זה המתאים למכנה בו ומודיע טיבו, ובזה היתרון ללשון הקדש ואף המלאכים מרגישים בה יותר מבכל לשון ועל יסוד זה אומרים על הכתב העברי כי צורות אותיותיו אף הן אינן מקריות ולא בלא כונה והמכוון בהן מתאים לכל אות ואות ואל יהיה תמוה בעיניך עיון זה אשר לפיו יש רשם לשמות הקדושים ולכל צרופי האותיות הדומים להם בדבור או בכתב...

20. הרי"י הלבירשטם (האדמו"ר מצאנז-קלויזנברג), שו"ת דברי יציב חלק יורה דעה סימן נג
ובדורות האחרונים אחד היה הגר"א שבגודל קדושתו דיבר בלשון הקודש מחמת טעמים וענינים שהיו לו בזה לפי שורש נשמתו.

21. הרי"מ הקטן קליין, שו"ת משנה הלכות ט, עמ' מה

שהוא הלשון אשר בו הקב"ה מדבר עם נביאיו וכל דברי קדושה בו ניתנו, א"כ פשוט דהדבק בדרכיו... ובפ"י הרס"ג על נחמיה כתב כל שאינו לומד לשון הקודש ואינו מדבר בו **עובר בעשה** של "ולמדתם אותם".

22. הרמב"ם, פירוש המשניות, מסכת אבות פרק א, טז

...שאם יהיו שני שירים... וזה מחלק הדיבור המאוס, לפי שהוא יעורר ויזרז למידה פחותה... ויהיה אחד משני השירים עברי, והאחר ערבי או בלשון אחרת - תהיה שמיעת העברי והדיבור בו יותר מרוחק לדעת התורה מחמת קדושת השפה, ושהיא אין ראוי להשתמש בה אלא למעלות.

23. רמב"ם, משנה תורה, הלכות קריאת שמע ג, ה- דברים של חול מותר לאמרן בלשון קדש בבית הכסא, וכן הכנויים כגון רחום וחנון...

24. אגרות הרמב"ם, מהד' ר"י שילת, עמ' ת- ... ולא היו אגרותיהם וחיבורי חכמותיהם וכתבי חול שלהם אלא בכתב עברי.

25. ר' יעקב עמדין (היעב"ץ), שו"ת שאילת יעבץ א, סימן י

הגע בעצמך כשהיו ישראל על אדמתן ולשונם לה"ק היו בודאי משתמשין בו אף בבית הכסא ולכל צרכם, אע"פ שבלי ספק יש קדושה בלשון גם מצד עצמו.

26. ר"ב הלוי עפשטיין (מחבר ה'תורה תמימה'), קונטרס שפה לנאמנים

ואמנם זה הוא רק לענין מלה אחת, אבל מאמר או רעיון שלם [וגם שתי מלות יחשבו לרעיון שלם] אין ראוי לו להביא משפה אחרת, מפני כי אי אפשר שלא יהיה באפשר להביע אותו עברית... הוא בודאי זורע כלאים ומערב חולין בקודש.

וכל זה הוא לענין שאר שפות אבל שפת ארמית מותר להביא ממנה אף רעיון ומאמר שלם... (עמ' 13) וזאת תורת העולה מדברנו: מי האיש אשר ידיו ולבו אמונה, ורוחו ונפשו נתונים אמונים לעמו, לדתו ולשפתו ורוצה לבנות בית נאמן בישראל... כל רוחם והגיונם... בשכבם ובקומם... הן בקודש הן בחול - יביעו עברית... והיתה ביתו לברכה לחן ולכבוד ולצפירת תפארה. וקנאת האמת הטהורה תרבה בתים כאלה בישראל והיו לברכה בקרב הארץ...

27. הרי"מ חרל"פ, ממעייני הישועה, עמ' רל

כאשר נגיע למרום גאוותנו, גאוותם של ישראל, אז נתחיל להרגיש כי אי אפשר לנו להתיישב בארץ אחרת כי אם בארץ ישראל... ואין אנו יכולים לירד ממדרגתנו ולהשתמש בלשון אחרת זולתי בשפת קדשנו.